Για τους στίχους του Ακαθίστου (Σωτήρης Γουνελάς)

Categories : ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Date : 18 Απριλίου, 2024

Χαίρε ότι εμωράνθησαν οι δεινοί συζητηταί •
χαίρε, ότι εμαράνθησαν οι των μύθων ποιηταί.

Σε χαιρετούμε γιατί χάρη σε σένα φαίνονται μωροί οι ικανοί συζητητές φιλόσοφοι και ακόμη επειδή μπροστά στην αλήθεια σου μαράθηκαν και αποξεχάστηκαν οι μυθογράφοι ποιητές της αρχαιότητας.

Λίγο πριν, το χαίρε που της απευθύνεται αφορά στους φιλοσόφους που αποδείχνονται χάρη στην Παναγία άσοφοι και οι τεχνίτες του λόγου άμυαλοι.

Να λοιπόν που εδώ ο ύμνος στην Παναγία τα βάζει με τους ποιητές και τους φιλοσόφους και βέβαια ο πρώτος που μας έρχεται στο νου ως εκείνος που αναφέρεται ρητά σε αυτούς είναι ο Απόστολος και η ρήση του «*εβραίοις μεν σκάνδαλον έλλησι δε μωρίαν*». Αναφέρεται στο σταυρό του Χριστού στη σταύρωσή του και λέει ότι για τους εβραίους υπήρξε σκάνδαλο ενώ για τους έλληνες τρέλα. Και συμπληρώνοντας τονίζει ότι εμείς όμως οι απόστολοι προπαντός κηρύττουμε Χριστόν εσταυρωμένον και ας είναι σκάνδαλο και τρέλα.

Αλλά γιατί τονίζεται αυτή η ειδική αναφορά στους φιλοσόφους και στους ποιητές; Το λέει πάλι ο Παύλος αλλά το λένε και οι Πατέρες της Εκκλησίας. Ο Παύλος λέει για τους σοφούς της αρχαιότητας ότι «*φάσκοντες είναι σοφοί εμωράνθησαν*» και εδώ σμίγει ο λόγος του με εκείνο δύο αγίων τουλάχιστον του Μ. Βασιλείου και του

Ιωάννη Δαμασκηνού. Ο Μ. Βασίλειος στους Λόγους του εις την *Εξαήμερον* αναφέρεται στις διάφορες θεωρίες για τη γη που κυκλοφορούσαν στον αρχαιοελληνικό κόσμο τον οποίο γνώριζε καλά αφού είχε σπουδάσει στην Αθήνα. Λέει: «*Αλλά και αν παραδεχτούμε ότι η γη είναι μετέωρη αφ' εαυτής, η πούμε ότι ισορροπεί πάνω στα νερά, είναι ανάγκη να μην απομακρυνόμαστε από το ευσεβές νόημα, αλλά να ομολογούμε ότι όλα ομού συγκρατούνται με τη δύναμη του Δημιουργού τους*» (Ομιλία α΄, 9 τέλος). Που σημαίνει ότι όλο το βάρος πέφτει στο ευσεβές νόημα και στο ψαλμικό «*εν τη χειρί του Θεού τα πέρατα της γής*» (Ψαλμ. 94, 4). Ο Μ. Βασίλειος όπως και ο Δαμασκηνός προτιμά να συναγάγει τις αλήθειες από τους Ψαλμούς, επιλέγει δηλαδή την ποιητική-δοξολογική διάσταση αφήνοντας τον εαυτό του στη βεβαιότητα της Πίστης και της τέχνης που προέρχεται από την Πίστη. Και υπάρχει εδώ ακόμη το ζήτημα της προσωπικής εμπειρίας: γιατί ο Δαυίδ γράφει τα άσματά του εν είδει συνομιλίας με την Τριάδα.

Ωστόσο, χρειάζεται να αναφερθώ εδώ και σε ένα άλλο γνωστό κείμενο του Μ. Βασιλείου που τιτλοφορείται: *Προς τους νέους όπως αν εξ ελληνικών ωφελοίντο λόγων,* όπου μεταξύ άλλων συστήνει στους νέους να διαβάζουν τα αρχαία κείμενα και μάλιστα τους ποιητές, όταν βλέπουν πως δεν προωθούν ασχημίες και βάναυσα θέματα, αγριότητες και νοσηρότητες, καθώς το ζήτημα που υπογραμμίζει αυτός και όλη η χορεία των Πατέρων, είναι η ψυχή και η σωτηρία της ο προσανατολισμός της στο φως, στην ουράνια εκείνη κατάσταση που την λέμε βασιλεία των ουρανών. Σε όλους τις περιόδους άνθισης του χριστιανικού λόγου και μάλιστα του πατερικού οι αναφορές σε αρχαίους έλληνες συγγραφείς και ποιητές συστήνεται ή προτείνεται ως γυμνασία. Γιατί λέει ρητά ο Μ. Βασίλειος ότι ένας άνθρωπος άπειρος δεν μπορεί να ριχτεί στα βαθιά νερά της Πίστης, της Αλήθειας, της Θεολογίας και της Προσευχής, αν δεν έχει προετοιμαστεί και η προετοιμασία γίνεται μέσα στην κοσμική ή θύραθεν σοφία και γνώση. Και αφού γίνει αυτό περνούμε στα υψηλότερα και πιο άμεσης αναφοράς στους λόγους του Χριστού, στη σημασία της σάρκωσης του Υιού και Λόγου και στην ανακαίνισή μας.

Ωστόσο, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η καταγγελία των μυθογράφων ποιητών δεν γίνεται πρώτη φορά στον Ακάθιστο ύμνο αλλά στους αρχαίους φιλοσόφους. Ο Ηράκλειτος πρώτα και ο Σωκράτης-Πλάτων συνακόλουθα θέτουν σε αμφισβήτηση τα λεγόμενα των ποιητών προάγοντας σε πρώτη θέση τη φιλοσοφία αντί της ποίησης. Προάγουν δηλαδή τον έρωτα για την αλήθεια και τη σοφία αντί της μυθοποίησης λόγων και πράξεων. Συγκεκριμένα ο Σωκράτης-Πλάτων υποστηρίζει ότι η ψυχή στην προηγηθείσα κατάστασή της πριν την είσοδό της στο σώμα- γιατί η πτώση στους αρχαίους είναι αυτή: η είσοδος της ψυχής στο σώμα και ο εγκλεισμός της εκεί- έχει δει στον υπερουράνιο τόπο το Αγαθό, την Αλήθεια, την Ομορφιά στην αληθινή τους Όψη και μονάχα δια της φιλοσοφίας μπορεί να ξαναβρεί την αρχική αυτή Όψη που στο ενδιάμεσο έχασε η ψυχή ή σωστότερα λησμόνησε. Γι' αυτό εξάλλου, η Αλήθεια είναι η έξοδος από τη λήθη, έξοδος από τη λησμονιά.

Είτε έτσι είτε αλλιώς, αυτό που ήθελαν να τονίσουν ήταν ότι, για να συλλάβεις ή να μιλήσεις για την Αλήθεια, τη Σοφία, την Ομορφιά ή την Δικαιοσύνη, πρέπει να αντλήσεις από μια περιοχή που ξεπερνά την ανθρώπινη και φυσική διάσταση. Συνελάμβαναν την ύπαρξη του υπέρλογου, να το πούμε έτσι, αλλά δεν έφταναν στο γεγονός της Ενανθρώπησης του Λόγου. Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι όλοι σχεδόν οι προχριστιανοί φιλόσοφοι ήταν μονοθεϊστές, κανένας σχεδόν δεν πίστευε στην πολυθεία. Ο φιλόσοφος και μάρτυρας μάλιστα Ιουστίνος τον 1^{ο} μετά Χριστόν αιώνα, μιλά για τον σπερματικό λόγο. Λέει δηλαδή ότι και προχριστιανικά υπήρχαν συλλήψεις του Λόγου, ένα είδος προοράσεων της Χριστιανικής Αλήθειας. Στον 20^{ο} αιώνα αυτό το υποστήριξε μια γυναίκα εβραϊκής καταγωγής αλλά και μεγάλη αρχαιογνώστρια και ψυχικά δοσμένη στο Χριστό, η Σιμόνη Βέιλ, η οποία τον τελευταίο καιρό αρχίζει να γίνεται γνωστή και εδώ στην Ελλάδα μέσω διαφόρων εκδόσεων σχετικών με το έργο της.

Γι αυτό πρέπει να πούμε εδώ ότι ο άγνωστος συνθέτης του Ακαθίστου καταγγέλλει τόσο σφοδρά τους φιλοσόφους και τους ποιητές των μύθων, καθώς τελεί υπό την έξαρση αν όχι και έκσταση της Αλήθειας και του Λόγου που ενανθρώπησε και που βεβαίως δεν υπήρχε στην αρχαιότητα. Θέλω να πω δηλαδή ότι από την μία μεριά δεν μπορούμε να ζητούμε από τους προχριστιανούς να είναι χριστιανοί (όπως λέει κάπου και ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος), από την άλλη δεν μπορούμε να μη δεχτούμε ότι ο άνθρωπος που γράφει τον Ακάθιστο βρίσκεται εντελώς μέσα στην εκκλησιαστική, θεία και υμνολογική πραγματικότητα και εμπνεόμενος από το άγιο Πνεύμα προβαίνει σε όσο γίνεται μεγαλύτερη εξύμνηση της Παναγίας. Η εξύμνηση αυτή συνάπτεται όχι μονάχα με το γεγονός της σωτηρίας της Κωνσταντινούπολης, οπότε με την αφορμή αύτη γράφεται ο Ύμνος, αλλά προπαντός με το γεγονός της μεσιτείας της Μαρίας ώστε να σαρκωθεί ο Υιός και Λόγος.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να πούμε ότι σε όλους τους λαούς βρίσκουμε σημάδια και γραπτά και παραδόσεις που φανερώνουν δείγματα ποίησης λατρευτικής και υμνητικής προς το Θεό με όποια ονομασία και αν του έδιναν. Η μεγάλη διαφορά που παρουσιάζεται στην χριστιανική παράδοση και Εκκλησία και που σημαδεύει την λειτουργική της τέχνη και την υμνογραφία της είναι ένα γεγονός που απουσιάζει προχριστιανικά. Το γεγονός της σάρκωσης του Λόγου. Το γεγονός ότι ο Υιός κενούται και παρουσιάζεται εν μέσω των ανθρώπων με θεανθρώπινο πρόσωπο. Αυτό πραγματοποιείται χάρη στην Παναγία από πλευράς ανθρώπινης συνέργειας. Δεν έχουμε δηλαδή τώρα εκδηλώσεις ή εκφράσεις απλώς θρησκευτικής ανάγκης, λατρείας, διάθεσης να υψωθεί ό άνθρωπος πέρα από την ανθρωποκεντρική διάστασή ή την φυσιοκρατική, αλλά έχουμε άνοιγμα της Βασιλείας, έχουμε γεγονός ένωσης του θείου με το ανθρώπινο σε συγκεκριμένο πρόσωπο, έχουμε υιοθεσία του ανθρώπου που έχει εκπέσει από την αρχική του παραδείσια –ας μη φοβόμαστε τη λέξη- κατάσταση οπότε μπορεί πάλι να αποκατασταθεί χάρη στο Λόγο που ενανθρώπησε. Δημιουργούνται οι προϋποθέσεις σύνδεσης τον εκκλησιαστικών μυστηρίων με μια

υμνολογική έκφραση που σκοπεύει στη μυσταγωγία της ψυχής και της όλης ψυχοσωματικής ύπαρξης του ανθρώπου καθώς και της αναγωγής της σε άλλο επίπεδο ζωής. Η ποίηση έρχεται τώρα να διακονήσει τη λατρεία και την προώθησή μας στο μυστήριο της Βασιλείας.

Αυτά σημαίνουν ορισμένες πολύ σπουδαίες αλλαγές και όσον αφορά τον ποιητή και την ποίησή του, ή, αν το πούμε έτσι, τον μετά Χριστόν ποιητή. Δεν είναι αυτός ένα άτομο το οποίο έχει το χάρισμα το ποιητικό, αλλά μέλος του Σώματος της Εκκλησίας. Δεν προέρχεται η ποίησή του από καρδιακή ευαισθησία ή και από μια ψυχική διάθεση να υμνήσει κάτι άγνωστο, απροσδιόριστο και αόρατο αλλά καρπίζει μέσα του το άγιο Πνεύμα καθώς ο άνθρωπος μετέχει της σαρκωμένης Αλήθειας η οποία ενεργεί μέσα στον κόσμο. Αυτό που έχει γίνει, η είσοδος του Χριστού στην ιστορία, όπως λένε οι θεολόγοι, σημαίνει ακριβώς ότι ο τριαδικός Θεός ενεργεί, είναι ένας ενεργητικός Θεός ο οποίος βέβαια αφήνει στον άνθρωπο την ελευθερία του λεγόμενου αυτεξουσίου του. Ο άνθρωπος πιστός ή μη είναι αυτεξούσιος να κινηθεί προς το φως ή προς την άρνηση του Φωτός. Λέω εδώ διευκρινιστικά ότι αυτή η νέα κατάσταση που βιώνει ένας ποιητής, όπως τον περιέγραψα, μπορεί να μην είναι μόνιμη και διαρκής. Στην πορεία αυτή μέσα από τα μυστήρια της Εκκλησίας και το σύνολο της ζωής μας στον κόσμο, ο άνθρωπος πέφτει και σηκώνεται και έτσι πορευόμαστε, δεν μπορούμε πλην ειδικών περιπτώσεων αγιότητας να είμαστε αδιάκοπα προσηλώμενοι στο Φως του Λόγου και να παραμένουμε απρόσβλητοι από κάθε εκπτωτική ή στρεβλή πραγματικότητα.

Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε και κάτι άλλο που μάλλον είναι δυσάρεστο. Η σχέση των περισσότερων χριστιανών ακόμη και εκείνων που εκκλησιάζονται με την ποίηση και γενικότερα την τέχνη είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Είναι απορίας άξιον πως γίνεται μια παράδοση που χωρίς το μέλος δεν υπάρχει και μάλιστα ειδικά η εκκλησιαστική ορθόδοξη παράδοση, τα μέλη του Σώματος της Εκκλησίας να παρουσιάζουν τέτοια άγνοια και αποξένωση από το πιο ποιητικό μέρος της λατρείας. Γιατί προσθέτω εδώ ότι δεν είναι μονάχα η λατρευτική μουσική, η λατρευτική ποίηση που έχει τη σημασία της. Είναι όλη η ποίηση και η τέχνη ξέχωρα από άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες που έχει σημασία. Και τούτο γιατί ο ποιητής όταν είναι αληθινός συναντιέται με το μυστήριο της ζωής. Κατεβαίνει στον Αδη, τον δικό του και των άλλων, ψηλαφεί πάθη, πληγές, τραγωδίες, νοσηρότητες και προσπαθεί συνειδητά ή ασυνείδητα να ρίξει μέσα τους βάλσαμο, να τις απαλύνει, στην καλύτερη περίπτωση να τις μεταμορφώσει, να τις ομορφύνει. Δεν καλούμαστε μέσα από την εκκλησιαστική βιοτή να ζήσουμε σε θερμοκήπιο, αγνοώντας την τραγική διάσταση του ανθρώπου από καταβολής ή αν θέλετε μετά την αρχική πτώση και την αποξένωσή του από τον Δημιουργό της ζωής. Και εδώ υπενθυμίζω αυτό που είπα και στην αρχή η κάπου προηγουμένως, σε σχέση με τον Μ. Βασίλειο, που συστήνει να διαβάζουν οι τότε χριστιανοί νέοι τα αρχαία κείμενα και να αντλούν από ότι καλύτερο υπάρχει εκεί. Γιατί λοιπόν να μη γίνει κάτι ανάλογο και σήμερα; Σήμερα μάλιστα που η

κατάσταση του κόσμου γέρνει σκοταδιστικά και μηδενιστικά είναι ένας λόγος παραπάνω να συναναστραφούμε όλα εκείνα που μέσα από λόγο, λόγο ποιητικό, λόγο που υπογραμμίζει την ευαισθησία και την συνάντηση με όσα η καθημερινή βιοτή σκεπάζει ή αποφεύγει ή περιφρονεί;

Αυτοί οι στίχοι που είδαμε σήμερα του Ακαθίστου, ενώ μοιάζουν να απορρίπτουν τους μυθογράφους ποιητές των αρχαίων χρόνων, μας παρακινούν ταυτόχρονα όχι μονάχα να εμβαθύνουμε στο μυστήριο της Σάρκωσης του Λόγου και της συνέργειας της Παναγίας σ' αυτό αλλά από την άλλη γίνονται αφορμή να γνωρίσουμε τη σημασία της ποίησης μετά Χριστόν, όχι μονάχα ενδοεκκλησιαστικά και υμνολογικά αλλά και πιο έξω, σε αυτή τη απλωσιά του κόσμου, του σημερινού πλανήτη, όπου όλα φαίνονται προσιτά και σαν να μας τα φέρνει κοντά η τεχνολογία αλλά στο βάθος το ζήτημα είναι μήπως ο άνθρωπος μέσα από όλα αυτά απομένει άδειος και άσχετος με το μυστήριο του Λόγου που ενανθώπησε και της σημασίας του για τη ζωή.

(Πηγή: antifono.gr*)*